

Boekbesprekingen

J.H.G. Poorteman. On quality of dental care. The development, validation and standardization of an index for the assessment of restorative care. 170 bl. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1997. Academisch proefschrift.

Om de tandheelkundige behandelingsbehoefte bij patiënten te meten, is het belangrijk betrouwbare klinische parameters beschikbaar te hebben voor het vaststellen van carieuze aandoeningen en het meten van de kwaliteit van tandheelkundige restauraties.

In dit proefschrift wordt een nieuwe index geïntroduceerd waarbij cariës en restauratieve kwaliteit worden gecombineerd. Deze wordt de ARC-index genoemd: de 'Assessment of Restorative Care' index. Het is een maat voor de kwaliteit van de tandheelkundige behandeling, en kan dienen als epidemiologische maat én als toetsingsinstrument bij intercollegiale toetsing. De waarde

ervan wordt per patiënt berekend door het aantal adequaat gerestaureerde elementen te delen door het totale aantal gerestaureerde en carieuze elementen. Het proefschrift presenteert enkele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van deze index.

Ook al komt de schrijver tot de conclusie dat deze schaal redelijk betrouwbaar en valide is, dan blijft het probleem dat ook in dit onderzoek de basisvariabelen 'cariës' en 'kwaliteit van restauratie' zeer moeilijk betrouwbaar te meten zijn. Voor hen die meer over dit onderwerp willen weten, kan ik het proefschrift aanbevelen.

M.A.J. van Waas, Bunnik

H.J.J. Leenen. Handboek gezondheidsrecht. Deel II: Gezondheidszorg en recht. 3e druk. 288 bl. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1996. Prijs f 79,50. ISBN 90 313 2131 1.

In het eerste deel van het 'Handboek gezondheidsrecht' werden rechten van mensen in de gezondheidszorg bekeken vanuit het individuele perspectief. In het tweede deel 'Gezondheidszorg en recht' gaat het over de gezondheidsrechtelijke aspecten van de hulpverlening.

De eerste drie hoofdstukken handelen over de beroepsprofessionaliteit, de verschillen tussen artsen en juristen en de beroepspllichten van hulpverleners in de gezondheidszorg. De volgende hoofdstukken gaan over de wettelijke regeling van de beroepsuitoefening, de curatieve zorg, de beroepsuitoefening en de belangen van derden, de preventie en de gezondheidsbevordering, de kwaliteitsbewaking en de aansprakelijkheid. Het 'Handboek' fungeert hier echt als handboek, dat wil zeggen: de lezer hoeft niet bij het begin te beginnen, maar kan een enkel hoofdstuk doornemen en via de literatuurverwijzing zijn weg verder zoeken.

Niet iedere tandarts zal zich gelukkig voelen met een dergelijk boekwerk. Het is erg veel tekst zonder enige illustratie. Toch zijn er een aantal onderwerpen die voor iedere collega lezenswaardig zijn, omdat daarmee een stukje beroepsuitoefening duidelijker wordt, men een andere discipline leert begrijpen alsmede inzicht krijgt in de relatie van de hulpverlening

met de maatschappij buiten de tandartspraktijk. Vooral het eerste hoofdstuk geeft een korte en bondige schets van de publieke regulering van de gezondheidszorg, in het bijzonder de maatschappelijke behoefte om enige zeggenschap te krijgen in het autonome gezondheidszorgsysteem.

In het begin van dit boek wordt gesteld dat de beroepsprofessionaliteit niet louter beheerst wordt door juridische kaders maar een eigen waarde heeft, alsmede het feit dat het publiek een vertrouwen heeft en behoort te kunnen hebben in de medische deskundigheid van arts en tandarts. Communicatie met patiënt is dan ook essentieel. De hulpverlener zal zich toetsbaar moeten kunnen opstellen binnen het streven om het medisch professioneel handelen te standaardiseren. Het siert de auteur om te waarschuwen voor rigidisering van het hulpverleningsproces door middel van besliskundige toetsing en protocollering. Hulpverlening is geen industrieel proces, de hulpverlener is primair zelf verantwoordelijk voor zijn handelen.

In het hoofdstuk over de hulpverlener en het recht zal het de lezer duidelijk worden dat zijn handelen zich voltrekt binnen juridische kaders. Welke kaders dat zijn wordt goed, kort en duidelijk beschreven. De verschillen in denkraam van arts en jurist zijn hierbij zeer illustratief.

Kortom, het is een handboek dat uitnodigt om af ten toe ter hand te nemen, te lezen en na te denken over de relaties met de dagelijkse tandheelkunde. Het formaat en de vele tekst zal enige inspanning vergen, maar zal niet teleurstellen, want dit boek is niet een handboek, het is 'Het Handboek'.

W.J. Admiraal, Hilversum

P. Holm-Pedersen, H. Loë. Textbook of geriatric dentistry. 2e druk. 584 bl., geïll. Kopenhagen: Munksgaard, 1996. Prijs DKK 700.00. ISBN 87 16 10533 8.

Inclusief de redactie heeft een reeks van vijftig bijna allemaal bekende en ervaren auteurs één of meer bijdragen aan dit boek geleverd. De zeer ruim verstrekte informatie is, net als in de eerste druk van dit boek, ingedeeld in vijf hoofdonderwerpen. Eerst worden biologische (I), psychologische en gedragswetenschappelijke (II) en algemeen medische (III) aspecten van veroudering onder de aandacht gebracht. Daarna volgen de tandheelkundige pathologie, de preventie en de behandelmogelijkheden bij ouderen (IV) en de diverse vormen van tandheelkundige zorgverlening aan de verschillende groepen ouderen (V). De belangrijkste verschillen ten opzichte van de eerste druk zijn dat bijna alle hoofdstukken zijn geactualiseerd of uitgebreid, dat veel klinische illustraties nu in kleur zijn afgebeeld en dat enkele hoofdstukken zijn toegevoegd. Hierdoor is de omvang van het boek met 150 bladzijden toegenomen.

De nieuwe hoofdstukken gaan over anamnese, onderzoek, collectieve en individuele preventie, behandelingsplanning, implantologie en integratie van de tandheelkunde in de totale zorgverlening aan ouderen. Evenals in de eerste druk komt het nog steeds enigszins verwarrend over dat nauw met elkaar verweven onderwerpen als psychologie, communicatie en dementie verspreid in enkele hoofdstukken op een steeds weer andere wijze aan de orde komen.

Het meest interessant voor de algemeen-practicus is deel IV, dat onder andere de voor ouderen specifieke verschijningsvormen en behandelingsmethodieken van cariës en pul-

pale, parodontale, mucosale en speekselklierafwijkingen behandelt. Voorts wordt in dit deel aandacht geschonken aan preventie, behandelingsplanning, orale en maxillo-faciale chirurgie, prothetiek met vaste en uitneembare voorzieningen en implantologie bij ouderen. Deze onderwerpen beslaan één-derde deel van het gehele boek. Het overige tweederde deel heeft een prima functie, voornamelijk voor studenten en wetenschappers, als naslagwerk over alle aspecten van veroudering en de organisatie van de zorgverlening aan ouderen.

Het boek is overzichtelijk, uitstekend leesbaar en geïllustreerd met allerlei afbeeldingen, röntgenopnamen en (kleuren)foto's waar dit relevant is.

C. de Baat, Ridderkerk

G. Watzek, red. *Endosseous implants: scientific and clinical aspects*. 407 blz. geïll. Londen: Quintessence Publishing Co. Ltd., 1996. Prijs £ 162.00. ISBN 0 86715 302 4.

De laatste twee jaar is een grote verscheidenheid aan implantologieboeken verschenen. Waren we tot voor enkele jaren geleden blij met ieder boek over dit specifieke vakgebied, tegenwoordig kunnen we het ons permitteren om kritisch te zijn voor we tot aankoop overgaan.

Het te bespreken boek is een bewerkte, Engelstalige versie van 'Enossale Implantate in der oralen Chirurgie', dat in 1993 verscheen. Een groot aantal onderwerpen komt ruim en overzichtelijk aan de orde en is goed door literatuur ondersteund. Watzek heeft gebruikgemaakt van mede-auteurs die hun sporen ruimschoots hebben verdiend. De tekst wordt ondersteund door schitterende illustraties. De uitgewerkte onderwerpen zijn: historie implantologie,

anatomie onder- en bovenkaak, materiaaleigenschappen en oppervlakte van het implantaat, peri-implantaire mucosa, indicatie, preprothetische chirurgie, peri-implantaire chirurgie en implantatie-technieken, occlusie-principes, biomechanica en in het laatste hoofdstuk de prothetiek.

De prothetiek komt slecht aan bod in dit boek. In vergelijking met de originele, Duitstalige uitgave wordt er hier weliswaar beduidend meer aandacht aan besteed, maar het is nog steeds pijnlijk weinig. Dit getuigt van een visie op de implantologie, die tegenwoordig als achterhaald mag worden beschouwd. De huidige visie is, dat plaatsen van implantaten een hulpmiddel is in de prothetiek. Normaliter wordt tijdens het onderzoek bij een patiënt een aantal argumenten gewogen en eventueel volgt een therapievoorstel, waarbij implantaten een onderdeel zijn van een gecombineerd chirurgisch-prothetische behandeling. Positie, aantal en implantaatsysteem worden gekozen na een prothetische planning. Boeken die uitgaan van de chirurgie en in een laatste hoofdstuk laten zien dat er ook nog zoiets bestaat als een suprastructuur op die implantaten vervaardigd kan worden, proberen de wereld andersom te laten draaien.

Een aantal hoofdstukken, bijvoorbeeld over biomechanica, is uitstekend uitgewerkt en mag als vernieuwend worden beschouwd. Andere hoofdstukken, bijvoorbeeld over soft tissue management, overstijgen het niveau van 1993 niet. Als algemeen implantologieboek kan deze uitgave niet bij voorkeur worden aanbevolen.

H.J.A. Meijer, Groningen

H.J. Groen. *A dental consultant's dilemma. Decision making in dentistry*. 175 bl. Amsterdam: Thesis Publishers Amsterdam, 1997. ISBN 90 9010400 3. Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam.

Adviserende tandartsen nemen dagelijks besluiten over het al dan niet verlenen van vergoedingen voor tandheelkundige verrichtingen in het kader van de ziekenfondswetgeving. Zij doen dit op basis van richtlijnen. Sommige van deze richtlijnen zijn formeel en duidelijk omschreven, bijvoorbeeld het aanvullend verzekerd zijn of een leeftijdsgrens, andere zijn minder duidelijk omschreven of moeilijk te beoordelen, bijvoorbeeld de ernst van het probleem of de vakbekwaamheid van de behandelaar.

Hoe adviserende tandartsen in de praktijk met dit soort zaken omgaan, is door de schrijver van dit proefschrift onderzocht. Hij deed dit aan de hand van een aantal casussen met betrekking tot aanvragen voor vergoeding van een implantologische behandeling.

Uit het onderzoek blijkt dat adviserend tandartsen in de praktijk heel wisselend oordelen. Sommigen volgen bij hun beslissingen een strikt formele weg (zij kijken alleen naar de formele richtlijnen en besluiten op basis daarvan); anderen betrekken naast de formele ook de andere factoren bij hun oordeel. Ook kon worden vastgesteld dat sommige adviserend tandartsen heel analytisch werkten, terwijl andere meer intuïtief te werk gingen.

De vraag hoe je nu tegen dit resultaat aan moet kijken en wat het beleid zou moeten zijn, is heel interessant, maar wordt in het proefschrift nauwelijks beantwoord. Voor geïnteresseerden is het proefschrift aan te bevelen.

M.A.J. van Waas, Bunnik

B. Öwall, A.F. Käyser, G.E. Carlsson. *Prosthodontics. Principles and management strategies*. 256 bl. London: J. Mosby-Wolfe, 1996. ISBN 07234 20467.

Boeken over prothetische tandheelkunde gaan tot nu toe altijd over de wijze waarop kronen, bruggen of prothesen moeten worden vervaardigd en eigenlijk nooit over behandelingsstrategieën. Dat is op zich vreemd omdat aan iedere behandeling altijd een behandelplan vooraf moet gaan. Dit boek behandelt specifiek dat aspect van de behandeling, dat wil zeggen dat allerlei prothetische onderwerpen steeds vanuit de behandelingsstrategie worden bekeken. Nieuw is dat consequent wordt uitgegaan van een 'probleemgerichte aanpak'. Daarbij worden de gedachten die Käyser daar in de afgelopen decennia in vele internationale artikelen over heeft geuit - bekend onder de naam 'het verkorte tandboogconcept' - consequent gevolgd.

Iedere tandarts kan ik dit leerzame boek over de behandelingsplanning ten zeerste aanbevelen.

M.A.J. van Waas, Bunnik

I. van der Waal. *Mondafwijkingen. Een atlas voor de dagelijkse praktijk*. 258 bl., geïll. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 1996. Prijs f 217,50. ISBN 90 313 1998 8.

Op heldere wijze beschrijft de auteur een groot aantal afwijkingen van het mondslijmvlies. Het boek is helder van opzet, fraai geïllustreerd en goed toegankelijk voor zowel de student tandheelkunde als de tandarts algemeen-practicus. Bewust werd gekozen voor een royaal aantal karakteristieke afbeeldingen en een beknopte, op de praktijk gerichte tekst. Relatief

zeldzaam voorkomende afwijkingen zijn buiten beschouwing gelaten, evenals in de tweede lijn relatief frequent voorkomende afwijkingen die men zelden in de eerste lijn ziet.

In het eerste deel worden het mondonderzoek, de proefexcisie en de verwijzing beschreven. Duidelijk wordt aangegeven hoe een proefexcisie moet worden genomen, wie een proefexcisie kan nemen en wanneer een patiënt moet worden verwezen.

In het kort komt het erop neer dat het over het algemeen verstandig is om een patiënt met een (slijmvlies)afwijking, die men zelf niet kan diagnosticeren of waarvan men niet weet op welke wijze men het biopst moet nemen, te verwijzen naar een op dit terrein meer deskundige.

De klinische verschijningsvormen van een aantal relatief frequent voorkomende afwijkingen van het mondslijmvlies, die men in de algemene praktijk kan tegenkomen, worden in het tweede deel van het boek beschreven. Achtereenvolgens worden ulceraties, witte veranderingen, rode veranderingen, pigmentaties en zwellingen behandeld. Dit deel van het boek is vooral bruikbaar als men bij de patiënt een bepaald type afwijking bespeurt en men niet direct een idee heeft van de mogelijke onderliggende afwijking. De zeer fraaie en illustratieve afbeeldingen bewijzen hierbij direct hun nut.

In het derde deel van het boek worden een aantal afwijkingen besproken die op de lippen, de tong, de mondbodem, het tandvlees, de kaakwal, het wanglijmvlies of het gehemelte kunnen voorkomen.

Het tweede en derde deel van dit boek zijn gedeeltelijk zowel overlappend als aanvullend. Indien men een bepaalde klinische verschijningsvorm van een slijmvliesafwijking niet kan duiden gebruikmakend van de informatie in deel twee van dit boek, dan moet men zeker ook de informatie per anatomische locatie hierop naslaan.

Een klein punt van kritiek is het ontbreken van een literatuurlijst. Dit voor de student en algemeen-practicus nuttige boek zou nog meer aan waarde hebben gewonnen als per afwijking een verwijzing zou zijn gegeven naar een informatief (overzichts)artikel betreffende zowel de diagnostiek als de behandeling van deze afwijking.

A. Vissink, Tynaarlo

R.A. Seymour, J.G. Meechan, J.G. Walton, red. Adverse drug reactions in dentistry. 2e druk. 290 bl. Oxford: Oxford University Press, 1996. Prijs £ 55.00. ISBN 0 19 262599 3.

De drie auteurs zijn afkomstig van de tandheelkundige faculteit van de Universiteit van Newcastle upon Tyne in Engeland. Hun expertise betreft respectievelijk de algemene tandheelkunde, de kaakchirurgie en de farmacologie.

Zoals de titel aangeeft, gaat het boek over bijwerkingen van geneesmiddelen op het gebied van de tandheelkunde. Het gaat daarbij enerzijds om geneesmiddelen die voor niet-tandheelkundige ziekten worden voorgeschreven en anderzijds om

geneesmiddelen die door de tandarts worden gebruikt of voorgeschreven, met inbegrip van lokale anesthetica.

Een apart hoofdstuk is gewijd aan enkele patiëntencategorieën die van de tandarts extra waakzaamheid vragen waar het het voorschrijven of toedienen van farmaca betreft. In het bijzonder wordt ingegaan op de zwangere patiënt, de oudere patiënt, patiënten met lever- of nieraandoeningen, diabetici en astmatische patiënten.

Ruime aandacht wordt besteed aan de behandeling van orale bijwerkingen van geneesmiddelen, zoals gingivahyperplasie, droge mond, infecties ten gevolge van immunosuppressiva en uiteraard ook allergische reacties. Nieuw in deze tweede druk is een hoofdstuk over de gevolgen van bovenmatige alcohol- en tabakgewoonten, alsmede van drugs zoals cannabis en cocaïne.

Hoewel in dit boek ruime aandacht wordt besteed aan theoretische achtergronden is het vooral geschreven voor gebruik in de dagelijkse praktijk.

I. van der Waal, Amsterdam

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader in één van de volgende afleveringen worden beproken:

1. K.Miyashita. Contemporary cephalometric radiography. 292 bl., geïll. Londen: Quintessence Publishing co.ltd., 1996. Prijs £ 150,00. ISBN 4 87417 517 1.
2. H.W. Preiskel. Overdentures made easy. A guide to implant and root supported protheses. 248 bl., geïll. Londen: Quintessence Publishing Co. Ltd., 1996. Prijs £ 76.00. ISBN 0 85097 039 4.
3. N.P. Lang, T.Karring, J. Lindhe. Proceedings of the 2nd European Workshop on periodontology. Chemicals in periodontics. 428 bl. Londen: Quintessence Publishing Co. Ltd, 1996. ISBN 3 87652 423 7.
4. E.B. Wolvius. Lymphoproliferative lesions of the oral cavity and salivary glands. A clinicopathological study. 128 bl. Amsterdam: Vrije Universiteit, 1997. Academisch proefschrift.
5. F.C.B. van Wijmen, C.J.M. Nederveen-van de Kragt. Beroepenwetgeving in ontwikkeling. Evaluaties halverwege het invoeringstraject van de wet BIG.258 bl. Antwerpen: Intersentia Uitgevers NV, 1996. Prijs f 65,00. ISBN 90 5095 003 5.
6. G. Dimitroulis. A Synopsis of minor oral surgery. 243 bl., geïll. Oxford: Wright Butterworth-Heinemann, 1997. Prijs £ 19.99. ISBN 0 7236 1094 0.
7. G.L. de Lange et al. Suprastructuren op implantaten. 235 bl., geïll. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1997. Prijs f 275,00. ISBN 90 313 1833 7.
8. R.E. Goldstein. Change your smile. 3e druk. 324 bl., geïll. Londen: Quintessence Publishing Co. Ltd., 1997. Prijs £ 29.00. ISBN 0 86715 291 5.
9. J.E.G. Hulshoff. Osteocapacity of calcium phosphate coatings. 154 bl., geïll. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen, 1997. Academisch proefschrift.
10. D.J. Chadwick, G. Gardew, red. Dental enamel. Ciba foundation symposium 205. Chichester: John Wiley & Sons, 1997. Prijs £ 55.00. ISBN 0 471 96872 2.